

VAI TRÒ CỦA NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI TRÊN THỊ TRƯỜNG CHỨNG KHOÁN

Thạc sĩ BÙI KIM YẾN

Ngân hàng thương mại (NHTM) có vai trò then chốt trong quá trình hình thành và phát triển thị trường chứng khoán (TTCK) tại các quốc gia. Thông thường TTCK chỉ phát triển trên cơ sở của một hệ thống các định chế tài chính trung gian đã phát triển, trong số đó NHTM đóng một vai trò quan trọng.

Đây là một loại định chế tài chính truyền thống ở hầu hết các

quốc gia phát triển. Nó phục vụ cho một số lượng rất lớn các nhà đầu tư công chúng và các doanh nghiệp cần vốn. Nó huy động những nguồn vốn tiền gửi và tiền tiết kiệm chiếm tỷ lệ cao nhất, và dành một bộ phận khá lớn những nguồn vốn này để đầu tư vào các loại chứng khoán, để cho vay và cung ứng cho những dịch vụ thanh toán trên TTCK. NHTM có thể tham gia vào hoạt động của TTCK với nhiều đóng góp.

1. Ngân hàng thương mại với nghiệp vụ đầu tư chứng khoán

Là một định chế trung gian tích cực nhất trong lĩnh vực kinh doanh tiền tệ, NHTM tham gia trên TTCK với tư cách là nhà đầu tư và nhà tài trợ cho nghiệp vụ đầu tư chứng khoán.

NHTM có thể sử dụng các khoản vốn huy động để thường xuyên tham gia TTCK bằng cách mua các loại cổ phiếu và trái phiếu.

Khi mua cổ phiếu NHTM có thể trở thành cổ đông lớn của công ty cổ phần tham gia vào việc điều hành và kiểm soát công ty. Bằng nghiệp vụ chuyên môn và kinh nghiệm dày dạn trong kinh doanh tiền tệ, NHTM có ưu thế hơn các nhà đầu tư khác trong việc nắm bắt thông tin, phân tích chứng khoán và TTCK để có thể mua và bán chứng khoán đúng lúc đem lại lợi nhuận cho ngân hàng. Ngoài ra, bằng những phương tiện sẵn có, ngân hàng có thể đầu tư theo danh mục, quản lý danh mục đầu tư, thành lập quỹ đầu tư, để đầu tư trên TTCK có hiệu quả cao nhất và rủi ro thấp nhất.

Khi mua trái phiếu, NHTM đã thực hiện các chức năng cho vay của mình. Trái phiếu thường có độ rủi ro tương đối thấp nên việc đầu tư vào trái phiếu là một hoạt động thường xuyên của NHTM. Hơn nữa với tính

thanh khoản cao của trái phiếu, NHTM có thể bán trái phiếu bất cứ lúc nào khi cần thu hồi vốn.

Tài trợ đầu tư chứng khoán: Với nhiều hình thức đa dạng trong việc tài trợ cho các nhà đầu tư mua cổ phiếu hay trái phiếu, NHTM đã sử dụng vốn vay để cho vay đầu tư trên TTCK.

Chẳng hạn như NHTM có thể cho cán bộ công nhân viên vay để mua trái phiếu Chính phủ hay cổ phiếu công ty, sau đó sẽ trừ dần lãi vay và vốn gốc vào lương. Bằng hình thức này NHTM đã hỗ trợ cho việc cổ phần hoá các doanh nghiệp nhà nước tiến hành mau chóng.

2. NHTM với nghiệp vụ huy động vốn trên TTCK

NHTM là một tổ chức kinh doanh, cũng cần có vốn để hoạt động. Vốn của NHTM có thể hình thành từ nhiều nguồn. Một nguồn vốn quan trọng của NHTM trong nền kinh tế thị trường là huy động vốn trên TTCK.

- Phát hành cổ phiếu :

Đối với các NHTM cổ phần thì đây là một nguồn vốn đặc biệt quan trọng.

Ngân hàng phát hành cổ phiếu ra công chúng để huy động vốn khi thành lập ngân hàng và trong quá trình hoạt động có nhu cầu tăng vốn ngân hàng có thể phát hành thêm cổ phiếu mới.

Khi phát hành cổ phiếu lần đầu hay cổ phiếu mới, ngân hàng phải tuân thủ theo các qui định của TTCK. Tại Việt Nam, Nghị định 48/CP quy định:

Tổ chức phát hành phát hành cổ phiếu lần đầu ra công chúng phải đáp ứng các điều kiện sau đây:

+ Mức vốn điều lệ tối thiểu là 10 tỷ đồng Việt Nam.

+ Hoạt động kinh doanh có lãi trong 2 năm liên tục gần nhất.

+ Thành viên Hội đồng quản trị và Giám đốc (Tổng giám đốc) có kinh nghiệm quản lý kinh doanh.

+ Có phương án khả thi về việc sử dụng vốn thu được từ đợt phát hành cổ phiếu.

+ Tối thiểu 20% vốn cổ phần của tổ chức phát hành phải được bán cho trên 100 người đầu tư ngoài tổ chức phát hành; trường hợp vốn cổ phần của tổ chức phát hành từ 100 tỷ đồng trở lên thì tỷ lệ tối thiểu này là 15% vốn cổ phần của tổ chức phát hành.

+ Cổ đông sáng lập phải nắm giữ ít nhất 20% vốn cổ phần của tổ chức phát hành và phải nắm giữ mức này tối thiểu 3 năm kể từ ngày kết thúc việc phát hành.

Trường hợp cổ phiếu phát hành có tổng giá trị theo mệnh giá vượt 10 tỷ đồng thì phải có tổ chức bảo lãnh phát hành.

Còn nếu muốn phát hành thêm cổ phiếu để tăng vốn:

- Lần phát hành thêm phải cách 1 năm sau lần phát hành trước.
- Giá trị cổ phiếu phát hành thêm không lớn hơn tổng giá trị cổ phiếu đang lưu hành.

- Phát hành trái phiếu:

NHTM khi có nhu cầu huy động vốn với số lượng lớn có thể phát hành trái phiếu trung và dài hạn. Để thu hút các nhà đầu tư và chiếu theo thị hiếu khách hàng có nhiều loại trái phiếu NHTM đã ra đời như: TP chuyển đổi, TP chiết khấu, TP có lãi suất thả nổi, TP có lãi suất cố định. Đối với NHTM sẵn có chuyên môn và cơ sở vật chất, việc phát hành trái phiếu ra công chúng để huy động vốn được xem như là giải pháp mang tính hiệu quả cao.

Khi phát hành trái phiếu, ngân hàng cũng phải có đủ điều kiện chung như phát hành cổ phiếu, ngoài ra còn phải có thêm những điều kiện sau:

+ Tối thiểu 20% tổng giá trị trái phiếu xin phép phát hành phải được bán cho trên 100 người đầu tư; trường hợp tổng giá trị trái phiếu xin phép phát hành từ 100 tỷ đồng trở lên thì tỷ lệ tối thiểu này là 15% tổng giá trị trái phiếu.

+ Phải có tổ chức bảo lãnh phát hành, trừ trường hợp tổ chức phát hành là tổ chức tín dụng

3. NHTM với các nghiệp vụ trung gian trên TTCK

Bản thân NHTM là một định chế tài chính trung gian rất phổ biến và hoạt động rất tích cực trên thị trường tài chính, do đó nó góp phần cực kỳ quan trọng trong hoạt động trung gian trên TTCK.

Nghệp vụ trung gian bao gồm nhiều hoạt động mà NHTM đều có thể tham gia với tư cách của 1 công ty chứng khoán con.

Công ty chứng khoán phải là công ty cổ phần hoặc công ty trách nhiệm hữu hạn, các tổ chức tín dụng, công ty bảo hiểm hoặc các tổng công ty muốn tham gia kinh doanh chứng khoán phải thành lập công ty chứng khoán độc lập.

Ủy ban Chứng khoán Nhà nước cấp giấy phép hoạt động cho các công ty chứng khoán.

Công ty chứng khoán được thực hiện một hoặc một số loại hình kinh doanh sau đây với mức vốn pháp định:

- + Môi giới: 3 tỷ đồng.
- + Tự doanh: 12 tỷ đồng.
- + Quản lý danh mục đầu tư: 3 tỷ đồng.
- + Bảo lãnh phát hành: 22 tỷ đồng.
- + Tư vấn đầu tư chứng khoán: 3 tỷ đồng.

Trường hợp công ty chứng khoán

xin cấp giấy phép cho nhiều loại hình kinh doanh thì vốn pháp định là tổng số vốn pháp định của những loại hình kinh doanh mà công ty chứng khoán được cấp giấy phép.

- Nghiệp vụ môi giới chứng khoán:

Đây là dịch vụ ngân hàng rất phát triển ở các nước trên thế giới đã có TTCK, gọi là dịch vụ môi giới chứng khoán (Brokerage service). Các công ty chứng khoán thuộc ngân hàng sẽ đảm trách dịch vụ này và mang lại cho ngân hàng những khoản lợi nhuận từ lệ phí giao dịch hay hoa hồng giao dịch rất lớn. Công ty chứng khoán thuộc ngân hàng có những ưu thế hơn so với các công ty chứng khoán khác trong nghiệp vụ môi giới vì:

- Ngân hàng đã có mối quan hệ sâu sắc với các doanh nghiệp qua việc tín dụng thanh toán, nắm được các thông tin cần thiết cho việc môi giới chứng khoán, tạo được uy tín với khách hàng.

- Ngân hàng đã có sẵn cơ sở vật chất, phương tiện kỹ thuật một mạng lưới chi nhánh, đại lý rộng khắp sẵn sàng phục vụ mọi yêu cầu của nhà đầu tư.

- Ngân hàng có đội ngũ cán bộ, nhân viên có nghiệp vụ chuyên môn về kinh doanh tiền tệ liên quan chặt chẽ và gắn gũi với nghiệp vụ môi giới chứng khoán.

• Nghiệp vụ tư vấn

Như trên đã nói, NHTM có đặc quyền về việc thu thập các thông tin về các doanh nghiệp có phát hành chứng khoán qua mối quan hệ lâu năm rất sâu sát trong quan hệ tín dụng, thanh toán. Nguồn thông tin này thực sự là cơ sở quan trọng đầu tiên cho việc phân tích thị trường, phân tích và đánh giá doanh nghiệp, định giá chứng khoán, từ đó có thể thực hiện việc tư vấn đầu tư cho khách hàng một cách nhanh chóng hiệu quả.

• Nghiệp vụ đại lý, bảo lãnh, phát hành chứng khoán

NHTM thông thường là cơ quan thích hợp nhất đảm nhiệm việc phân phối chứng khoán ra công chúng. Với một mạng lưới nhiều cơ sở của ngân hàng, công ty chứng khoán con sẽ có những chi nhánh đại lý phát hành chứng khoán rộng rãi phục vụ nhu cầu nhà đầu tư.

Nghệp vụ phân phối chứng khoán có thể thực hiện thông qua phương thức bảo lãnh phát hành hay đại lý phát hành.

* Đại lý phát hành chứng khoán (distributor):

- Công ty nhận phân phối chứng khoán ra thị trường cho cơ quan phát hành để hưởng hoa hồng. Khi thực hiện nghiệp vụ này:

- Công ty không hứa mua trực tiếp số chứng khoán phân phối hộ.

- Công ty không hứa bán với một giá nhất định.

- Công ty không hứa bán hết hay mua số chứng khoán không bán hết.

* Bảo lãnh phát hành chứng khoán (underwriter)

Công ty chứng khoán thực hiện việc bảo lãnh phát hành chứng khoán khi có một khả năng tài chính vững mạnh, thường đó là một tập đoàn tài chính bao gồm cả NHTM đứng ra đảm bảo thực hiện thành công việc phát hành chứng khoán với chủ thể phát hành bằng cách:

- Hứa mua trực tiếp toàn bộ hay một phần số chứng khoán được phát hành.

- Đảm bảo bán chứng khoán với một giá nhất định.

- Cam kết mua lại số chứng khoán không bán được.

• Nghiệp vụ đăng ký, thanh toán bù trừ và lưu ký chứng khoán

Là một nghiệp vụ rất phổ biến tại các nước phát triển đã có TTCK, nhằm tạo sự tiện ích trong đầu tư.

- Hoạt động đăng ký, thanh toán bù trừ và lưu ký chứng khoán bao gồm:

- Đăng ký chứng khoán.

- Thanh toán bù trừ các giao dịch chứng khoán.

- Bảo quản chứng chỉ chứng khoán.

- Hạch toán ghi sổ chứng khoán thông qua việc mở tài khoản lưu ký chứng khoán cho khách hàng.

- Thực hiện việc chuyển giao và thanh toán chứng khoán.

- Các dịch vụ khác theo ủy quyền của khách hàng có chứng khoán lưu ký.

Điều kiện đối với hoạt động lưu ký chứng khoán:

Tổ chức hoạt động lưu ký chứng khoán phải là ngân hàng hoặc công ty chứng khoán đáp ứng các điều kiện về vốn, cơ sở vật chất, kỹ thuật và trình độ chuyên môn theo qui định của Ủy ban Chứng khoán Nhà nước và phải được Ủy ban Chứng khoán Nhà nước cấp giấy phép hoạt động lưu ký chứng khoán.

Tổ chức được cấp giấy phép hoạt động lưu ký chứng khoán được tham gia hoạt động đăng ký, thanh toán bù trừ tại Trung tâm giao dịch chứng khoán, Sở giao dịch chứng khoán.

Với vai trò quan trọng trên thị trường chứng khoán, ngân hàng thương mại có những tác động tích cực đến việc thúc đẩy sự ra đời và phát triển của thị trường chứng khoán. Nhưng muốn làm được vai trò đó, bản thân hệ thống ngân hàng thương mại phải được hoàn thiện nâng cấp để hoạt động một cách lành mạnh và hữu hiệu ■